

VICTORIA FONARI: „LECTURA ESTE PROPRIE TUTUROR VÂRSTELOR”

Victoria Fonari este conferențiar universitar, scriitoare, traducătoare, promotoarea cărților și a cluburilor de lectură. În interviul ce urmează, o vom descoperi pe dna Fonari în copilărie și adolescență, și vom afla cine a însuflețit-o să aleagă cartea pentru a o transmite, cu drag, mai departe.

Viorica Ataman: *Stimată dna Fonari, sunteți cunoscută în mediul literar drept o persoană care promovează lectura. Vă întâlniți des cu tinerii și cu copiii. Totuși, citec tinerii în zilele noastre?*

Victoria Fonari: Lectura este proprie tuturor vârstelor. De ce am această certitudine? Fiind invitată să jurizez la diferite concursuri, cum ar fi „Muncă, talent, cutezanță”, „Bătălia cărților”, Concurs de critică literară „Mircea Scarlat” etc., mie îmi pare un mit afirmația că nu se citește în secolul digitalizării. Îmi pare incorrectă această optică. Motivația lecturii este realizată și de profesori, de biblioteci, de librării, de reviste. E adevărat că există diferite tipuri de cititori: cei care preferă cartea tradițională și cei care preferă cartea on-line.

V.A.: *Să facem o incursiune în trecut. Cum ați descoperit pasiunea pentru cărți și pentru lectură?*

V.F.: Am crescut într-o familie cu multe cărți, cu vizitarea muzeelor și cu vizionarea spectacolelor. Aceasta nu e o amintire înfrumusețată. Tatăl meu, Serafim Fonari, era președintele Sindicatului Republican al Lucrătorilor Culturii. Atunci când eram întrebată, ce lucrează, de fiecare dată mă încâlceam în cuvinte. Părinții mi-au insuflat dragostea de carte. Îmi plăcea să citec încă de mică, determinată, recunosc, și de marketingul desenelor, coperti. Totuși, anume

conținutul e cel care te face să termini cartea. Preferam cărți care prin mesajul artistic ofereau cunoștințe despre viața albinelor, a mamiferelor, a păsărilor.

V.A.: *Povesteți-ne mai mult despre copilărie, având o familie atât de pasionată de domeniul cunoașterii?*

V.F.: Ambii părinți erau implicați, prin serviciu, în lectură. Dar nu am simțit niciodată că citirea să fie văzută drept o obligație, ci mai degrabă era o pasiune. Dacă să vorbesc despre preferințele lor, aș menționa că tatei îi plăceau romanele istorice, biografiile oamenilor iluștri și romanele polițiste. Mama, Eugenia Fonari, doctor în filozofie, care toată viața a lucrat la Catedra de Filozofie a USM, prefera revistele literare, citea toate noutățile editoriale din spațiul nostru. Era la curent cu opiniile critice, cu lansările de carte prin intermediul revistelor culturale din acele timpuri. După anii '90, se abona insistent la trei reviste: *Literatura și Arta*, *Contrafort*, *Făclia*. Tot ce lectura, o vedea prin prisma legităților filosofice. Ea prefera să citească operele filosofilor și cele mai diverse interpretări ale acestora. Fiind de formație filolog, considera că literatura noastră elucidează pragmatic legile filosofice: interpretare și sens, cea a negării negăției, adevărul relativ și adevărul absolut etc.

V.A.: *Presupun că ați avut ocazia să cunoașteți de mică diferite personalități din domeniul culturii. Vă amintiți un moment anume, care v-a ajutat în formarea personalității D-voastră?*

V.F.: La 4 ani, am fost la primul meu festival „Mărțișor”. Vecinii de scară erau actorii Vladimir Zaiciuc, Maria Doni, Filip Dascăl, Vasile Mocanu, pictorul Valeriu Pușcaș, solista Ansamblului Academic de Dansuri Populare „Joc” – Maria Bihman. O casă muzicală în care răsuna pianul, vioara, țambalul, naiul, chitara, tobele. Probabil, de aici vine deschiderea pentru diferite arte.

V.A.: *Vă mai aduceți aminte, cum ați ales facultatea? Ce sfaturi ați primit de la părinți atunci, în adolescență?*

V.F.: În 1991, am susținut examenele de admitere la Facultatea de Filologie. Aflând că se deschide specialitatea „Limba și literatura română și limba latină”, eram curioasă să aflu cultura, limba care a influențat omenirea. Era o concurență frumoasă în a citi, a interpreta, a participa. Dorința de a schimba atitudinea pentru limbă, literatură, identitate oferea șansa de a ne cunoaște. Am avut profesori din România care ne-au ținut lecții, cum ar fi iluștrul lingvist Eugeniu Coșeriu, maestru al latinei profesorul Traian Diaconescu. Părinții nu s-au implicat în alegerea făcută, nu era o surpriză să-mi

aleg o facultate socio-umană. Erau curioși și ei de deschiderile autorilor români care, cu câțiva ani în urmă, erau interziși. Librăriile erau oaze dorite de a restaura golurile de altă dată. Bibliotecile erau și ele pline de cititori. La Biblioteca Națională, stăteau ore pentru cărțile comandate și uneori puteai să afli că nu toate sunt pe raft.

V.A.: *Au fost perioade istorice diferite în Republica Moldova, când nu întotdeauna era acces la literatura română sau cea universală. Ce cărți vă țineau interesul viu pentru lecturi? Și de unde obișnuiați să cumpărați sau să împrumutați cărți?*

V.F.: Încă din copilărie, am avut o bibliotecă foarte bogată. Cel mai mult îmi plăcea Enciclopedia ilustrată *Petit Larousse*, o am până în prezent – volumul francez, destul de mare. Inițial, nu înțelegeam de ce e „petit” – „mic” din franceză. Probabil, de aici și dorința de a utiliza noțiunile interdisciplinare.

V.A.: *Sunteți o foarte bună cunoscătoare a limbii și literaturii italiene.*

Era o concurență frumoasă în a citi, a interpreta, a participa. Dorința de a schimba atitudinea pentru limbă, literatură, identitate oferea șansa de a ne cunoaște.

Ce scriitori v-au marcat și ce ne puteți recomanda? Cum și pe cine ar trebui să citim din literatura italiană, astfel încât să rămânem și noi la fel de îndrăgostiți de această țară cum sunteți D-voastră?

V.F.: Consider că Dante Alighieri poate fi interpretat la nesfârșit. Și fiecare secol va găsi firele sale interpretative pe care și le poate atribui drept prorocitoare. Mie îmi place mult Luigi Pirandello, se simte un joc dintre autor și cititor.

V.A.: *„Legendele Olimpului” era o carte de căpătâi pentru multe generații de copii. Acum acest fenomen nu mai este parcă așa vizibil. O fi ceva greșit în programele școlare, de nu se mai insistă pe cultura Greciei Antice, a Romei Antice?*

V.F.: Cu toate acestea, miturile greco-romane sunt prezente în desenele animate, în filmele artistice destinate copiilor și adolescenților. Alexandru Mitru a scris bine, dar acum se preferă traducerea acestor mituri repovestite de autori străini. Am văzut la Salonul de Carte la Paris diferite cărți pentru diferite vârste. Acum este o predilecție de a actualiza aceste mituri. Astfel copilul trăiește prietenia lui Polifem, fiul lui Poseidon, și alte subiecte similare.

V.A.: *De altfel, în România, cel puțin, s-a pus problema de revenire la educația clasică: greaca veche, latina. Ce părere aveți, trebuie să avem o educație clasică în școli?*

V.F.: Ar fi bine, dar și în România s-au redus orele de latină în cadrul studiilor liceale cu profil socio-uman, iar la noi, se pare, orele de latină la liceu au durat până la începutul secolului al XXI-lea (aproximativ până în 2007).

V.A.: *Fiind profesoară universitară de mulți ani, cum sunt generațiile noi de studenți? Sunt pregătiți la fel ca cele de odinioară? Ce anume îi caracterizează pe studenții nou-veniți?*

V.F.: Studenții rămân cu același temperament al vârstei: dornici să se manifeste, sunt conștienți în lecturi, corecți, au o mare abilitate de a lucra cu instrumentele tehnologice. Astfel, în răspunsuri, utilizează noi programe, dând dovadă de cunoștințe și creativitate. Aș menționa că de la începutul carierei mele de pedagog am sesizat că secția cu frecvență redusă este din ce în ce mai pregătită. De cele mai dese ori sunt absolvenții colegiilor sau care și-au ales să facă o a doua facultate. Sunt persoane care lucrează în domeniu sau doresc să persevereze în cunoașterea gramaticii, sintaxei limbii române, să descopere literatura română și universală în amploarea ei prin teoria literară, naratologie, literatură comparată etc.

V.A.: *D-voastră scrieți poezie. Bunăoară, aveți cartea de foto-poeme „Olimp & Hades”, care ne duce cu gândul la mituri. Cine vă inspiră pentru a recrea mitul în zilele noastre?*

V.F.: Poezia îmi oferă posibilitatea de a simți mitul, de a-mi inventa timpul în spațiul arhetipal. O imagine poate urca treptele versurilor printr-o secvență vizuală, sau una de senzație, sau un gând care își găsește un traseu prin câmpuri de analogii. Mitul este o parte fundamentală în viața omului. Dacă îl percepi, atunci tot ce faci începe să definitivezeze idei ce se vor materializa. Apare un vector, o conexiune dintre gând și acțiune, similară unui raport dintre dorință și ritual, care duce la împlinire. De multe ori destinul mi-a arătat această parte mitică: unul din acestea a fost posibilitatea de a participa cu doi elevi la Concursul de traducere din limba latină „Carmen Tullianum Ciceronianum” din Arpino (Italia).

V.A.: *Trăim într-o epocă a dezechilibrului. Multă lume zice că și orașul Chișinău se dezvoltă dezechilibrat și nearmonios. D-voastră însă l-ați văzut altfel în „Jurnalul Micului Călător din Chișinău”. Cum era Chișinăul când erați copil și un mic călător de atunci?*

V.F.: Personajul din această carte cunoaște orașul actual. Orașul copilăriei mele avea străzi cu denumiri rusești, cu eroi sovietici, fără biserici (în incinta lor erau muzee, cluburi, degustări de vinuri). Totuși, nimeni cu putea nega florile de cireș, de castan, de tei, de salcâm. Aleile umbroase a parcurilor frumos amenajate. O oază a timpului copilăriei mele s-a păstrat în Valea Trandafirilor, cu bărci, trenuț, roata panoramică.

Mitul este o parte fundamentală în viața omului. Dacă îl percepi, atunci tot ce faci începe să definitiveze idei ce se vor materializate. Apare un vector, o conexiune dintre gând și acțiune, similară unui raport dintre dorință și ritual, care duce la împlinire.

V.A.: *Că tot am vorbit de cultura greacă, cultura română, italiană. Ce anume v-a plăcut în Grecia, Italia, România? La ce evenimente culturale ați participat? Credeți că ceva asemănător ar fi bine să fie organizat și la noi?*

V.F.: Cel mai mult m-a impresionat Simpozionul de limbi și literaturi romanice în Bratislava. Am participat

la secția „Literatura română”. Este foarte interesantă abordarea unei culturi din afară. Am cunoscut acolo cercetători ai literaturii române din Cehia, Slovacia, Germania. Prima mea participare în afara spațiului românesc a fost la Treviso, un eveniment organizat de Umanesimo Latino și Uniunea Latină – aici am simțit importanța limbii latine în spațiul instituțiilor superioare de învățământ. Cel mai mult mi-a plăcut discursul profesorului din Luxemburg: a valorificat orașul prin inscripțiile în limba latină prezente pe edificii.

V.A.: *Sunteți printre pușinii critici literari și profesori, care scrie despre Arcadie Suceveanu, Victor Teleucă, Aureliu Busuioc – o generație de scriitori care a rămas, poate, neapreciată la justa ei valoare. Credeți că instituțiile statului ar trebui să reînvie interesul pentru literatura noastră din perioada sovietică?*

V.F.: Niciodată nu am fost interesată de subiectul literaturii sovietice. Și, recunosc, sunt din generația care nu prea i-am învățat nici în școală, nici la facultate. Nu neg că studii în acest sens ar fi interesant de realizat și, poate, sunt proiecte care deja le realizează.

Eu interpretez textul care consider că are ce spune secolului nostru. Modalitățile de interpretare pe care le-am explicat în studiul *Hermeneutica literară* (2007) îmi permite să interpretez textul din viziunea psihologică, ontologică, arhetipală etc. Dar o carte de cercetare este un lucru meticolos cu foarte multe rigori. Consider că pentru realizarea unor astfel de studii nu se acordă finanțe suficiente. Cartea *Proiecții ale mitului în creația lui Victor Teleucă, Leo Butnaru și Arcadie Suceveanu* a fost susținută financiar în 2013 de Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, pentru care îi sunt foarte recunoscătoare directorului general de atunci a acestei instituții, dnei Lidia Kulikovski.

V.A.: Ce ar trebuie să se facă pentru ca literatura basarabeană să fie într-un pas cu cea română, să fie recunoscută, să apară în antologii, în presa literară? Unde se greșește de încă suntem marginalizați?

V.F.: După mine, literatura nu trebuie să pășească cadențat. Varietatea este ceea ce ne face interesanți. Revistele din România sunt deschise pentru publicații. Personal, am foarte multe oferte, dar din cauza că sunt foarte implicată în activitatea didactică, nu pot să răspund de fiecare dată printr-un articol, cronică sau versuri. Cu toate acestea, am apărut și în *Lucafărul de dimineață* (București), *Detectiv* (București), *FeedBack* (Iași), *Scriptor* (Iași), *Curierul de Iași* (Iași), *Argeș* (Argeș), *Plumb* (Bacău), *Bucovina Literară* (Suceava), *Poesis* (Satu-Mare), *Meridianul* (Timișoara), *Opinia* (Buzău). Nu le-am indicat pe toate.

V.A.: Ce citește acum dna doctor Victoria Fonari? Ce scriitori preferați îi aveți pe masa de lucru?

V.F.: Simt nevoia să înțeleg acest timp al pandemiei trecut printr-un calendar al evenimentelor. Respectiv, am ales cartea lui Nicolae Roibu *Cronici din perioada pandemiei*. Acum lucrez la o carte despre Nicolae Dabija. Respectiv, consider necesar să revin la cele citite odinioară. Iar *Enciclopedia de filosofie și științe umane* mă ajută să-mi sincronizez lecturile artistice cu perspectivele interpretative.

V.A.: Umberto Eco, în „Memoria vegetală”, scriind despre cartea tipărită, afirma că aceasta nu va dispărea niciodată. Ce șanse are o carte cu miros proaspăt de tipar în era digitală? Vor mai fi generații care vor sta în rând la librării pentru o nouă carte apărută?

V.F.: Este o întrebare chiar filosofică. Trăim marea trecere spre era digitalizării. Deși este menționată atingerea ecranului, pedagogii nu au negat importanța scrierii de mână pentru a contribui la capacitatea gândirii. Predând etica pedagogică, vorbesc despre tipurile de memorie, care trebuie să reflecte modalitatea tinerilor de a recepta informația. De cele mai dese ori se întâlnește memoria senzațiilor. Atenție: nu este dominantă cea vizuală sau auditivă. Aceasta înseamnă că persoana care citește are nevoie de o acțiune: fie subliniere, fie pagina pe care o simți cu mâna, chiar și mirosul hârtiei trezește o plăcere olfactivă pe care am remarcat-o la mai multe persoane. Ce ar însemna aceasta? Omul are nevoie să fie nu doar într-o lume virtuală a lecturii. Nu o neg, pentru că personal am avut ocazii să mă documentez despre diferite metode de interpretare prin revistele online. Recunosc că și articolele mele în varianta online sunt mai des citate, decât cele care sunt înserate în cărți. Varianta online duce o luptă aprigă pentru drepturile de autor. Ceea ce valorifică corectitudine în fața unei cărți citite și a unui citat pe care ți-l asumi să îl citezi. De fapt, ambele forme au plusurile sale. Esențial este ca lectura să fie una constructivă, în favoarea vieții și a umanului. Cu privire la librării, acestea tot își trăiesc marketingul lor, o carte bună ar putea fi ascunsă abil pe rafturi. Așa l-am găsit pe Victor Stoichiță. De mai multe ori am încercat, dar fără succes, să găsesc în librăriile noastre cărțile Martei Petreu. Am avut ocazia să mi-o împrumute profesorul Vasile Țapoc. Cărțile specializate niciodată nu vor avea mulți cititori, dar acești cititori sunt competenți, specificul lor este vectorul pe care și-l propun. Și este foarte frumoasă călătoria cărții prin generații în cadrul aceleași familii sau în cadrul unor prieteni, colegi.

V.A.: *Vă mulțumesc și vă doresc inspirație pentru noi creații literare.*

*Consemnare de Viorica ATAMAN,
studenta Școlii de Studii Avansate în Jurnalism
Foto: Corina Rezneac*